Oulu 10.7.1964 Valokuva: Atte Kalajoen kokoelmat

Oululaisrunoilijain "sijaiskärsijä"

— ?

Viiva ja kysymysmerkki yllä tarkoittavat, että siihen on präntättynä monologi elikkä suomeksi yksinpuhelu. Olettakaamme, että puhuja on lukija. Lukija seisoo tässä tapauksessa kysymysmerkkinä. Näinhän usein tapahtuu. Lukija saattaa ihmetellä esimerkiksi otsikon lainausmerkkejä. Katsoo viereistä runopiispan tuttua kuvaa ja ihmettelee, mitä se nyt on ruvennut kärsimään, passas, kiveä — tai mitä se nyt on. Oli mitä oli, niin pyöriähän tuo on poskiltaan. "Mollo". "Mollon" nimellä patsaan tuntee koko vanha oululaispolvi, mutta me nuoremmat tiedämme nimen,

Runonruhtinas piispa Franzen.

jos tiedämme, vain Järventauksen Arvin romaanista "Taivaallinen puuseppä". Siinä pronssinen "Mollo" on todistamassa Kakaravaaran ja Heinäpään tiernapoikien tuimaa ottelua maallisin asein, koska ei kumpikaan onnistunut laulamalla laulamaan toistansa suohon, ei ainakaan sananmukaisesti.

Tulin sanoneeksi viikko sitten, että Franzén on suurempi runoilija kuin oululaisetkaan tietävät. Sanoista pitää aina vastata. Nytkin pyydettiin vastausta. Hyökkäys on paras puolustus. Minä kysyn, moniko lukijoista tietää, mitä Franzén on kirjoittanut. Olen näkevinäni kämmenen tapailevan kaljua tai sormien korvantausta, anteeksi vain, ja sitten olen kuulevinani, että sen "juokse porosein" se nyt ainakin ja — oppa vaiti, "Koulutien"... "Oikein väärin, kokoon käärin!" Voisi siihen sanoa näinkin: "Polttaa, polttaa!" Lukija on tällä välin muistanut, että "Koulutiessä" runoillaan runopiispasta. Älykkäänä persoonana lukija tulee järkiinsä ja sanoo, että hän tarkoitti tietysti, että Koskenniemi kirjoitti Franzénista.

Koskenniemi ja moni muu oululaiskirjailija on kirjaillut Franzénista, niin että muutkin kuin oululaiset tietävät, että runoilija se oli. Hyvä olikin.

— Ruottalainen...

— Oululainen! Suomalaisena oululainen ja ruottalaisena suomalainen.

Inttäkää pois, periksi en anna. "Ei anneta", sanoo Koskimies, Rafael, joka on kirjoittanut Frans Mikaelista "Suomen kirjallisuus" teokseen. Asiahan on sillä tavalla, että meidän on

(Jatk. siv. 2)

Oululais . . . (Jatk. siv. 1)

aina muistettava kuka meistä minäkin aikana on elänyt. Jos joku tulevaisuudessa halventaa minua, Panua, sanomalla, että se ei osannut kirjoittaa mitatonta runoa (en minä osaa muutakaan runoa kirjoittaa, mutta sitähän ei tarvitse kenenkään tietää) eikä ajaa autoa, niin minä joko käännyn haudassani tai rupian kummittelemaan. Aika aikaa kutakin. Mutta Franzén osasi kirjoittaa runoa ja vähän proosaakin. Jos osaa vähän muutakin ruotsia kuin kyökkiruotsia, jota muut kuin oululaiset pölövästit luulevat oululaisten luulevan Oulun murteeksi (oulun pienellä kirjaimella?), niin alkaa ihmetellä. Pitää siihen kyllä käydä vähän muutakin koulua kuin rippi ja oppi. Franzénin, runoilijan ja Turun professorin, lähtö Suomesta sen jälkeen, kun keisari oli siepannut kuninkaalta, siltä omituiselta neljänneltä Kustaa Aatolvilta, Suomen suuriruhtinaan arvonmerkit ja muut tykötarpeet, on niin mutkikas juttu, että antaapa historiamiesten tutkia. Psykologi sanoisi ehkä, että se on komplisoitu juttu. Mitähän lukija itse tekisi, jos hänen paras ystävänsä noin niin kuin testamenttaisi hänelle ristillisesti vihityn lihallisen vaimonsa.

— Ookko nää ny siinä vähemmällä!

Jaa, lukija taisi taaskin sanoa jotain, mutta minä sanon, että silimääniki totta! Runoilijan nimi oli Choreaeus, hän oli suomalaissyntyinen ruotsalainen runoilija, joka suri sitä, että Franzénin rakastava vaimo oli jättänyt tämän ajan ja Franzénin ja että hän itse oli kohta jättävä ajan ja rakkaan vaimonsa. Hän se testamenttasi leskensä tuolle yksinäiselle leskimiehelle. Todellisuus on tarua ihmeellisempi, tapahtuu toisin sanoen muuallakin kuin saduissa: runoilija ja runoilijanleski lisäksi mieltyivät toisiinsa. Lukija kai arvaa lopun! Leski asui Tukholmassa. FMF horjui kyllä lähtöaikeissaan sinne ja tänne, mutta sitten hän muutti. Hänestä tuli kirkkoherra ja aikaa myöten piispa. Nyt hän oli kyllä Ruotsin kansalainen, mutta mieleltään hän pysyi aina suomalaisena. Runoilijana hän oli parhaimmillaan aina silloin, kun hänen säkeensä kimposivat suomalaisista tunnoista, Suomen ja sen kansan menneisyydestä ja nykyisyydestä, senhetkisestä, ja sen tulevaisuudentoiveista. Kaikkein aidoin hän oli silloin, kun hänen runottarensa lensi kotiin, pohjoiselle Pohjanmaalle Ouluun, kosken rannalle, meren äärelle, yöttömään yöhön. Tai kun hän kera runottarensa asui ja työskenteli täällä. Oulunporissa. Vaikka jo 13-vuotiaana ensi kerran Turun akatemiaan lähteneenä Franz Mikael palasi Ouluun kerta kerran jälkeen, asui ja kirjoitti täällä välistä kuukausia ja vuosia, tuli takaisin niin monta kertaa, että ette uskoisikaan, jos nyt juuri muistaisin. Juuri Merikosken partaalla, Oulun kesässä, tai revontulten leikkiessä, Pohjolan yössä, FMF on kuin onkin kirjoittanut eräät parhaistansa, jaloimmista runoistansa.

K. F. Kivekäs, tervakansan puolestapuhuja, vuosisadanlopun mainio maamiehemme, oli kyllä tavallaan oikeassa, kun vaati 1870-luvulla suunnitellun Franzénin patsaan tilalle pystytettäväksi toisen Oulun koulun pojan, suuren kansallisen herättäjän, J. V. Snellmanin patsaan, mutta ehkäpä oululaiset ajattelivat, että aikajärjestyksessä Nykyoululaisten lohdutukseksi sanottakoon, että pystyttäjistä ja rahoittajista monikaan ei tiennyt, kuinka mainio mies piispa oli, jos eivät samat oululaiset tajunneet Kivekkäänkään ehdokkaan suuruutta. Mutta mahtoikohon Kivekäskään tietää, että Frans Mikael taisi myös suomen kielen, ja jos tiesi, niin tiesikö, että kirjoitti Suomen ensimmäisen kansallislaulun eli "kansanlaulun", niin kuin se senaikaisella suomen kirjakielellä kuului. Tämän suomenkielisen runonsa ainoan äidinkielellä julkaistun (voisi kai sanoa, koska F:n molemmat vanhemmat olivat supisuomalaista syntyä), painatti F. toimittamansa Abo Tidning-lehteen 1805: "Veisu Kuninkaalle Suomen kansalta./Eläköön Kuningas,/vilpitön Ruhtinas/Suomenkinmaan. ." Franzén ei nimittäin ollut ollut tyytyväinen alkuvuodesta esitettyyn "kansanlaulu"-mukael-maan. Hän halusi näyttää pojille. Muutakin aitosuomalaista voisi pronssipatsaastamme kertoa. "Sijaiskärsijä" — no niin. tarkoitan, että kun jäi ainakin miehenpuolista niin pitkäksi aikaa ainoaksi.

Franzén ei ollut ensimmäinen oululaisrunoilija. Valitettavasti hän ei ollut viimeinenkään. Murheellista. Tuntuu nimittäin siltä, että Oululla ainakin historian uudelleenkirjoittajien silmissä olisi paljon parempi asema niinsanoakseni puhtaammat paperit, jos sen historia olisi vain tabula rasa. Pääsisi uusikin ihminen vähällä tyhjille lehdille

Panu